Opgesteld door: Tessa Schuurman (antwoordspecialist), Niek van den Berg en Anne Luc van der Vegt (kennismakelaars Kennisrotonde)
Vraagsteller: beleidsmedewerker OCW
Referentie: Kennisrotonde. (2021). *Wat zijn de effecten van meer leerlinggestuurd onderwijs op de motivatie van leerlingen in het vwo?* (KR.1295). Kennisrotonde.

14 november 2021

Vraag

Wat zijn de effecten van meer leerlinggestuurd onderwijs (en minder docentgestuurd onderwijs, zoals bij directe instructie) op de motivatie van leerlingen in het vwo?

Kort antwoord

Leerlinggestuurd onderwijs gaat uit van de autonomie van leerlingen. Een gevoel van autonomie is een van de factoren die bijdragen aan motivatie. Dit geldt voor leerlingen van alle niveaus. Andersom zet die motivatie leerlingen ertoe aan hun eigen leerproces te sturen. Een essentieel aspect van leerlinggestuurd onderwijs is dat leerlingen actief gebruik maken van leerstrategieën. Als ze die strategieën inzetten is dat gunstig voor hun motivatie en leerresultaten.

Om hun zelfsturend vermogen te ontwikkelen en te versterken hebben leerlingen begeleiding nodig. Dit geldt voor alle onderwijs, ook voor het vwo. Docenten kunnen hiervoor gebruik maken van aanpakken zoals modelleren en scaffolding.

Toelichting antwoord

Leerlinggestuurd onderwijs en motivatie

Als onderwijs *leerlinggestuurd* of *zelfgestuurd* is, nemen leerlingen zelf het initiatief om hun leerbehoeften vast te stellen, leerdoelen te formuleren, te bepalen wat en wie ze daarbij uit de omgeving nodig hebben, geschikte leerstrategieën te bepalen en te gebruiken, en te evalueren wat ze geleerd hebben (Knowles, 1975; Simons, 2005; Theobald, 2021). Een belangrijke reden om leerlingen zelf sturing te geven in het onderwijs en aan hun leren, is dat hiermee tegemoet wordt gekomen aan hun behoefte

aan autonomie. De mate van ervaren autonomie is namelijk weer van invloed op de motivatie van leerlingen (Ryan & Deci, 2000; Conley & French, 2014). Dit geldt voor alle leerlingen, zowel gemiddelde leerlingen als (hoog)begaafde leerlingen (Kennisrotonde, 2021a). De positieve invloed van leerlinggestuurd leren op de motivatie is aangetoond in verschillende internationale onderzoeken, zowel in laboratoria als in scholen (Kostons et al., 2014).

Zelfsturing kan dus bijdragen aan motivatie, maar motivatie kan ook bevorderend werken voor zelfsturing. Volgens het model van Conley & French (2014, aangehaald in Kennisrotonde, 2017) stellen leerlingen doelen en sturen hun leren *vanuit* motivatie. Vervolgens neemt hun zelfvertrouwen toe, gebruiken ze metacognitieve vaardigheden en monitoren ze hun eigen vorderingen. Dat draagt vervolgens weer bij aan een grotere motivatie.

De vraag is nu of en in hoeverre – en onder welke condities – leerlinggestuurd onderwijs bijdraagt aan de motivatie van leerlingen in het vwo. We kijken daarbij in het bijzonder naar de rol van leerstrategieën, vanwege de belangrijke rol die ze spelen bij leerlinggestuurd leren en omdat er verscheidene onderzoeken zijn verricht naar de relatie met motivatie. Voor onderzoek naar het vaststellen van leerbehoeften en het formuleren van leerdoelen verwijzen we naar Kennisrotonde (2021b) over onderzoekend leren. Daarin wordt onder meer beschreven dat docenten kunnen sturen op het stellen van doelen en subdoelen. Ook onderzoek naar zelfevaluatie bespreken we hier niet. In het onderzoek naar zelfevaluatie wordt niet zozeer gekeken naar het effect op motivatie, maar veel meer naar het effect op het leerproces. Zie hiervoor de Onderwijskennis-themapagina over zelfregulatie en eigenaarschap.

Leerstrategieën inzetten is essentieel bij leerlinggestuurd onderwijs

Om effectief zelfsturend te kunnen leren moeten leerlingen (onder meer) beschikken over leerstrategieën. Er worden drie soorten leerstrategieën onderscheiden: cognitieve strategieën (zoals memoriseren, concretiseren en toepassen), metacognitieve strategieën (zoals oriënteren, plannen en bijsturen) en affectieve/motivationele strategieën (zoals motiveren en waarderen). Sommigen onderscheiden ook managementstrategieën gericht op de regulering van interne bronnen (aandacht, concentratie, inspanning of motivatie) en externe bronnen (leeromgeving, tijd- en studiemanagement) (Pintrich, 1999; Theobald, 2021). Het belang van leerstrategieën blijkt onder meer uit een meta-analyse van 58 Engelstalige peer-reviewed onderzoekspublicaties uit 2000 tot en met 2011 (Donker et al., 2014) en een daarop voortbouwende studie van 34 studies (12 wetenschappelijke studies en 22 masterscripties) in Nederlandstalige contexten (Kostons et al., 2014). Zie voor een meer uitvoerige beschrijving de al eerder genoemde themapagina over zelfregulatie en eigenaarschap.

Inzet van leerstrategieën draagt bij aan motivatie

Op basis van de genoemde onderzoeksliteratuur is het duidelijk dat er een positieve relatie is tussen de inzet van leerstrategieën en motivatie. Het is echter niet helemaal duidelijk wat de aard van deze relatie is. Het gegeven dat motivationele leerstrategieën een van de typen effectieve leerstrategieën zijn, suggereert dat de beheersing van

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

leerstrategieën de motivatie bevordert, maar de relatie is complex zoals onder meer het model van Conley & French (2014) beschrijft.

Uit een recente meta-analyse van 49 studies blijkt dat bij universitaire studenten het trainen van leerstrategieën een positief effect heeft op het zelfsturend inzetten van die leerstrategieën en op de motivatie en leerresultaten van studenten (Theobald, 2021). Dit doet vermoeden dat ook in het voortgezet onderwijs instructie en begeleiding op het gebied van leerstrategieën eraan bijdraagt dat leerlingen vaardiger worden in die strategieën, ze ook zelf meer inzetten, met positief effecten heeft op hun motivatie en leerresultaten.

Docentsturing met het oog op leerlingsturing

Hoewel vaak gedacht wordt dat hoog presterende leerlingen minder hulp en begeleiding nodig hebben (Donker et al., 2014; Kostons et al., 2014), laat onderzoek zien dat ook deze leerlingen behoefte hebben aan voldoende ondersteuning (Hornstra et al., 2020; Bakx et al., 2019). Dat geldt voor alle onderwijs; ook vwo-leerlingen hebben hier belang bij. Dit betekent dat er ook in leerlinggestuurd onderwijs en een goede balans nodig is tussen leerling- en docentsturing: enerzijds is het belangrijk dat leerlingen voldoende eigen verantwoordelijkheid krijgen bij het leerproces, en anderzijds dat zij voldoende steun en ondersteuning krijgen van docenten om de benodigde leerstrategieën onder de knie te krijgen.

Instructie en begeleiding gericht op het leren en inzetten van een combinatie van cognitieve, metacognitieve en affectieve leerstrategieën lijkt het meest zinvol te zijn ter bevordering van zelfgestuurd leren, leerprestaties en motivatie (Kostons et al., 2014). Voordoen (modelleren), stapsgewijs afnemende ondersteuning (scaffolding), voldoende complexe en betekenisvolle taken bieden, voldoende zelfstandigheid bieden, samenwerkend leren stimuleren en aandacht voor reflectie zijn volgens Boekaerts (1999) belangrijke elementen die kunnen helpen bij het aanleren van de leerstrategieën.

Geraadpleegde bronnen

Bakx, A., Van Houtert, T., Van den Brand, M. & Hornstra, L. (2019). A comparison of high-ability pupils' views vs. regular ability pupils' views of characteristics of good primary school teachers. *Educational Studies, 45*(1), 35-56.

Boekaerts, M. (1999). Self-regulated learning: where we are today. *International Journal of Educational Research, 31*, 445-457.

Conley, D. T., French, E. M. (2014). Student Ownership of Learning as a Key Component of College Readiness. *American Behavioral Scientist, 58*(8), 1018-1034.

Donker, A. S., De Boer, H., Kostons, D., Dignath-van Ewijk, C. C., & Van der Werf, M. P. C. (2014). Effectiveness of learning strategy instruction on academic performance: A meta-analysis. *Educational Research Review, 11*, 1-26.

Hornstra, L., Bakx, A., Mathijssen, S., & Denissen, J. J. A. (2020). Motivation gifted and non-gifted students in regular primary schools: A self-determination perspective. *Learning and Individual Differences, 80*, 1-13.

Kennisrotonde. (2017). *Hoe kunnen docenten het eigenaarschap van leerlingen in het voortgezet onderwijs versterken?* (KR. 180). Kennisrotonde.

Kennisrotonde. (2021a). *Welke leerkrachtbegeleiding is in een reguliere groep effectief voor de ontwikkeling van (hoog)begaafde leerlingen?* (KR. 1040). Kennisrotonde.

Kennisrotonde. (2021b). *Welke inzet van onderzoekend en ontwerpend leren versterkt de onderzoekende houding van basisschoolleerlingen?* (KR.1163). Den Haag: Kennisrotonde.

Knowles, M. (1975). *Self-directed learning: A Guide for Learners and Teachers*. Association Press.

Kostons, D., Donker, A. S., & Opdenakker, M.-C. (2014). *Zelfgestuurd leren in de onderwijspraktijk.* GION/Rijksuniversiteit Groningen.

Pintrich, P. R. (1999). The Role of Motivation in Promoting and Sustaining Self-Regulated Learning. *International Journal of Educational Research. 31*(6), 459-470.

Ryan, M. R. & Deci, E. L. (2000). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-being. *American Psychologist, 55*(1), 68-78.

Simons, P. R.-J. (2005). *Towards a constructivistic theory of self-directed learning*. University of Nijmegen.

Theobald, M. (2021). Self-regulated learning training programs enhance university students' academic performance, self-regulated learning strategies, and motivation: A meta-analysis. *Contemporary Educational Psychology, 66*, 101976.

Onderwijssector

Voortgezet onderwijs

Trefwoorden

Leerlinggestuurd onderwijs, zelfsturing, zelfregulatie, motivatie